

слоў, якія не валодаюць вобразнасцю вольнай метафары, а ўспрымаюцца цалкам, і ўлічваюць пры гэтым як прыказкі, прымаўкі, крылатыя словы і афарызмы, так і традыцыйныя катэгорыі фразеялогіі (фразеялагічнае зрашчэнне, фразеялагічнае адзінства, фразеялагічнае злучэнне і фразеялагічны выраз). Такое разуменне фразеялагічнай адзінкі звязана, у першую чаргу, з прынцыпамі працы перакладчыка з ёю.

Важнасць і актуальнасць праблемы абумовілі з’яўленне тэарэтычных прац, прысвечаных перакладу фразеялагічных адзінак, але найбольш глыбокімі і асэнсаванымі здаюцца класіфікацыя і метады даследвання, якія прапанавалі С. Влахаў і С. Фларын у сваёй кнізе “Непереводимое в переводе”. Яны разглядаюць два падыходы да перакладу фразеялагічных адзінак: фразеялагічны пераклад і нефразеялагічны. Першы падыход мае ў сваім арсенале два метады: пошук эквіваленту ў мове перакладу ці выбар аналага. Да фразеялагічнага спосабу перадачы фразеялагічнай адзінкі можна аднесці таксама індывідуальныя эквіваленты, якія стварае сам перакладчык. Таксама вялікі выбар прапаноўвае перакладчыку нефразеялагічны пераклад: лексічны, калькаванне, апісальны пераклад.

У тэкстах беларускага перакладу навел Э.Т.А. Гофмана, таленавіта выкананых В. Сёмухам, мы сустракаем, у першую чаргу, мноства адносных эквівалентаў, якія не толькі перадаюць сэнс нямецкай фразеялагічнай адзінкі, але і характарызуюць стыль аўтарскай мовы, эмацыянальна-экспрэсіўную афарбоўку. Аналагі, як найбольш папулярны ў выкарыстанні спосаб перадачы фразеялагічнай адзінкі, вызначаюць ў большасці выпадкаў выбар перакладчыка. Цікава адзначыць, што ва ўмовах сінаніміі фразеялагічных адзінак, перакладчык павінен зрабіць цяжкі выбар варыянта, які найбольш поўна перадае эмацыянальную афарбоўку, стылістычныя адценні з улікам кантэкстуальнага асяроддзя. Амаль заўсёды ў тэкстах беларускага перакладу вытрымана правіла перадачы фразеялагічнай адзінкі фразеялагічнай адзінкай, якое лічыцца галоўным у практыцы і тэорыі перакладу. Толькі некаторыя фразеялагічныя адзінкі былі перададзены В. Сёмухам метадам нефразеялагічнага перакладу, апісаннем. Больш значнай з’яўляецца іншая адметнасць перакладу: у беларускім тэксце мы часта сустракаем фразеялагічныя адзінкі, якія не маюць у тэксце арыгінала адпаведнікаў.

Беларускі пераклад навел Э.Т.А. Гофмана выконвае сваю асноўную функцыю: зрабіць мастацкі твор іншага моўнага, літаратурнага і культурнага асяроддзя бліжэй больш шырокаму колу беларускіх чытачоў. Абапіраючыся на свой улюбёны спосаб перадачы фразеялагічных адзінак, пошук аналага, В. Сёмуха выкарыстоўвае і іншыя магчымасці перакладу.

ДУХОЎНА-ЭСТЭТЫЧНЫ ІДЭАЛ ФРАНЦІШКА БАГУШЭВІЧА

Н. Л. Бахановіч

Навуковы кіраўнік – к.філал.н., дацэнт *М. В. Хаўстовіч*

Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт

Вялікі нацыянальны паэт, грамадскі дзеяч, публіцыст, паўстанец 1863 года, выдатная асоба, Францішак Багушэвіч не мог не прыняць удзел ў вырашэнні лёсу простага селяніна. Творчасць паэта вывучаецца ў розных аспектах, аднак, нягледзячы на безліч даследаванняў спадчыны беларускага песняра, амаль няма прысвечаных разгляду духоўна-эстэтычных каштоўнасцей у спадчыне паэта. Таму наша задача -- асвятліць тэму духоўна-эстэтычных каштоўнасцей героя Багушэвіча Мацея Бурачка, Сымона Рэўкі з-пад Барысава, а таксама акрэсліць ідэалы самога аўтара.

Францішак Багушэвіч меў на мэце стварыць у сваіх вершах ідэал селяніна-беларуса, сабраць усё лепшае, уласцівае беларускаму народу і сканцэнтраваць яго ў адным фокусе лінзы, у ім прасочваецца менталітэт беларусаў: любоў, дабрыня, рэлігійнасць, удзячнасць (“Яснавельможнай пане Арышчысе”), гасціннасць (“Сабраўшыся на тры чоўна”). Герой зборнікаў “Дудка беларуская” і “Смык беларускі” – Мацей Бурачок і Сымон Рэўка – гэта па сутнасці адна і тая ж асоба. У пэўных творах герой выходзіць за межы вобраза селяніна, вылучаецца большым разуменнем палітычных і сацыяльных абставін, вышэйшым інтэлектуальным узроўнем. Часам герой – дзеючая асоба, часам – апавядальнік. Аднак памылковым будзе ідэн-

тыфікаваць: дзеючая асоба – Мацей Бурачок або Сымон Рэўка, апавядальнік – Францішак Багушэвіч.

Мацей Бурачок – глыбока рэлігійны чалавек. Менавіта вера фарміруе ў чалавеку дабрачыннасць, робіць яго цвёрдым, упэўненым, загартоўвае і дае сілы. Таму ў цяжкія хвіліны Багушэвічаў герой звяртаецца да Бога. У свае зборнікі Ф.Багушэвіч уводзіць тэму матэрыяльных каштоўнасцей – далёка не першае месца ў жыцці павінны займаць грошы (творы “Балада”, “Хцівец”, “Скарб на святога Яна”). У “Прадмове” да “Смыка беларускага” Сымон Рэўка з-пад Барысава перасцерагае народ ад фарміравання ў душы перавагі матэрыяльнага над духоўным. У героя Багушэвіча добрае сэрца. Ён здольны шкадаваць тых нават, хто крыўдзіў яго. Ды жыццё не заўсёды лігасціва да тых, хто гэтага заслугоўвае. Жаданне дапамагчы часам абарочваецца супраць самага селяніна (“Скацінная апека”). Свядомасць Багушэвічава героя расце: звяртаючыся да пана, ён патрабуе кнігу. Сымон Рэўка ведае, што без знешняй дапамогі адукаваным ён не стане, таму просіць інтэлігента даць яму, сляпому, руку. Мацей Бурачок разумее, што значыць для народа мова, аб чым сведчыць “Прамова” да “Дудкі беларускай”. У “Прадмове” да “Смыка беларускага” Сымон Рэўка заклікае збіраць і захоўваць фальклор. Не толькі прага да асветы вызначае ступень свядомасці героя, але (у першую чаргу) імкненне да волі, нежаданне быць няшчасным. Герой Ф.Багушэвіча здольны і на самае глыбокае пачуццё. Верш “З кірмашу” расказвае, што ў душы Мацея жыве каханне. І, хоць гэта лінія вельмі слаба развіта, зразумела, што і ў беднасці можна ўмець быць шчаслівым. Ці марыць герой, даведзены да голаду, аб панскім дастатку? Не. Каб упэўніцца, дастаткова ўспомніць верш “Афяра”. Ідэал чалавека Багушэвіч бачыць у чыстым сумленні і служэнні народу, у вернасці Радзіме. Сам Ф.Багушэвіч быў чалавекам з народа і працаваў на карысць народа. Ствараючы свой вобраз-ідэал селяніна, Францішак Багушэвіч падыходзіць да творчасці з пазіцыяй гуманізма. Часам паэт занадта ідэалізуе свайго героя. Гэта можа стаць стымулам у імкненні да дасканаласці рэальных людзей. У прадмовах і асобных вершах паэт выходзіць за межы свядомасці Мацея Бурачка, перавышае рэальныя інтэлектуальныя магчымасці беларускага селяніна другой паловы XIX ст. Але менавіта такім Францішак Багушэвіч хацеў бачыць яго. Аўтар дасягнуў сваёй мэты, і не дзіўна: яго духоўна-эстэтычны ідэал быў абумоўлены поглядамі на гістарычны лёс беларускага сялянства ў даволі складаную эпоху. Крыніцай жа натхнення для Францішка Багушэвіча было само жыццё.

О НЕКОТОРЫХ МАРКЕРАХ МЕТАТЕКСТУАЛЬНЫХ ОТНОШЕНИЙ

Е. В. Борисевич

Научный руководитель – д.филол.н., профессор *А. А. Кожина*
Белорусский государственный университет

Метатекстуальные отношения конструируются в языке, по-видимому, несколько чаще, чем обычно предполагается. Описанная Р. Якобсоном метаязыковая функция оказывается встроенной во многие привычные для нас языковые действия, к примеру в название.

Отношения, называемые *метатекстуальными*, относятся к сфере семантических отношений. Они возникают между метатекстовым оператором (маркером) и текстом. Сущность этих отношений в следующем: средствами, внеположенными по отношению к некоей единице, находящимися формально снаружи, вне знака, обнажается знаковая сущность этой единицы, то есть конструируется и эксплицируется категориальная семантика особого рода – у знака обнажается значение 'знака'. По отношению к индивидуальному значению знака эта семантика теоретически представляется дополнительной, но практически оказывается способной полностью нарушить коммуникационное взаимодействие (ср. нарушения в коммуникации при неспособности собеседника обнаружить и расшифровать ироническое словоупотребление). При построении метатекстуальных отношений происходит так или иначе выраженное или только обозначенное каким-либо образом отчуждение формы F1 от содержания T1 по схеме F1=T2, где T2-- содержание новой, привнесённой единицы (чаще всего лексически выраженного метатекстового оператора). Это явление отчуждения назовем *дистанцированием*. Знак кавычек явля-